

رضایت و برائت

دکتر مهدی فروزش

متخصص پزشکی قانونی

دانشیار سازمان پزشکی قانونی کشور

جلب رضایت بیمار یکی از اصول اخلاق پزشکی است و پزشک موظف است در اتخاذ هر گونه تصمیمی با بیمار مشارکت نماید.

هر گونه درمانی بدون رضایت بیمار تجاوز به حقوق او محسوب می گردد و قابل طرح در محاکم می باشد.

حتی معاینات معمول بیماران بایستی با جلب رضایت آنان صورت پذیرد و درمان بدون رضایت بیمار می تواند جرمی جنائی یا هتک حرمت فردی محسوب شود.

در خصوص رضایت و برائت گرفتن از بیمار، صحبت‌های فراوانی شده است و اختلاف نظرهای مختلفی نیز وجود دارد ولی موارد قانونی آن فقط به سه موضوع اشاره دارد:

الف

- در موارد اورژانسی که جان بیمار در خطر است، گرفتن رضایت لزومی ندارد.

ب

- در شرایطی که اخذ رضایت از خود بیمار به دلایل خاص (نبود هوشیاری، رشید نبودن و عاقل نبودن) امکان‌پذیر نباشد، رضایت از ولی بیمار گرفته می‌شود.

ج

برای هر اقدام درمانی، از جمله موارد جراحی، باید از بیمار رضایت گرفته شود.

در خصوص ولی بیمار، مطالب گوناگونی ذکر شده است ولی در قانون، فقط ؛ به ولی خاص؛ یعنی پدر و ولی عام؛ یعنی رهبری اشاره شده است.

در تفسیر ولی خاص، علاوه بر پدر و جد پدری، بعضی از حقوقدانان بر این عقیده هستند که از اولیاء دم، به ترتیب طبقات ارث می توان رضایت گرفت.

نکته

چون دسترسی به پدر و جد پدری در بسیاری از موارد، به خصوص افراد پیری که دچار صدمات مغزی و کاهش سطح هوشیاری یا عملکرد شناختی شده‌اند، امکان‌پذیر نیست، می‌توان از فرزندان و سایر بستگان نزدیک (وارث)، اخذ رضایت کرد؛ زیرا همین افراد هستند که می‌توانند بعد از به دست نیامدن نتیجه‌ی دلخواه، از پزشک معالج یا بیمارستان شکایت کنند.

چه کسانی صلاحیت اعلام رضایت قانونی را دارند ؟

❖ فرد رضایت دهنده بایستی عاقل ، بالغ و دارای صلاحیت حقوقی و قانونی باشد.

در مواردی که بیمار نابالغ یا سفیه باشد بایستی از ولی یا قیم قانونی او رضایت اخذ شود.

❖ طبق ماده 49 قانون مجازات اسلامی طفل یا فرد نابالغ فردی است که هنوز به بلوغ شرعی نرسیده باشد . ولی اکثر پزشکان سن کمتر از 18 سال را ملاک عمل قرار میدهند.

شرایط قانونی بودن اقدامات پزشکی

در صورتیکه اقدامات درمانی و اعمال جراحی منجر به بروز عوارض و یا نقص عضو شوند ، جرم محسوب خواهند شد ، مگر اینکه دو مورد زیر رعایت شده باشد :

1- اقدام پزشک مطابق با اصول و موازین پزشکی صورت گرفته باشد.

2- قصوری در اقدامات پزشک وجود نداشته باشد.

رضایت در موارد خاص:

رضایت همسر

رضایت در
کودکان و افراد
صغیر

رضایت در
بیماران روانی

در مواردی که اقدامات درمانی به زیبایی زن یا دستگاه تناسلی و تولید مثلی وی مربوط می‌شود، آیا اخذ رضایت از همسر ضرورت دارد یا خیر؟

در متن قانون، هیچ اشاره‌ای به اخذ رضایت از همسر بیمار نشده است و در صورت عاقل، بالغ و هوشیار بودن فرد (شرایط اخذ رضایت)، گرفتن رضایت از خود فرد کفایت می‌کند و نظر شخص دیگری لازم نیست، البته ممکن است بیمارستان، دانشگاه یا وزارتخانه برای درمان‌های خاص، شرایطی در نظر گرفته باشند و دستورالعملی صادر کنند که رعایت این دستورالعمل‌ها نیز ضروری است ولی از نظر قانونی برای این گونه موارد، نظر همسر یا پدر، ارزشی ندارد و ملاک، خود فرد است، مگر اینکه شرایط لازم برای دادن رضایت را نداشته باشد که در آن صورت، مثل تمام موارد دیگر از ولی بیمار رضایت اخذ می‌شود.

رضایت در کودکان و افراد صغیر

- به جز در موارد اورژانسی رضایت ولی کودک الزامی است. در صورت امتناع والدین و اهمیت درمان ، در قلمرو قانون حمایت از کودکان میتوان از مراجع قانونی کسب اجازه نمود.
- در صورت جدایی پدر و مادر فردی که مسئولیت نگهداری (قیم) کودک را بر عهده دارد مهم است ولی معمولاً با هر دو صحبت خواهد شد.

نحوه اقدام در مواردی که ولی کودک رضایت نمی دهد:

اورژانس

غیر اورژانس ضروری

غیر اورژانس غیر
ضروری

نحوه اقدامات درمانی در مواردی که ولی در دسترس نیست:

اورژانس

دفترخانه

تماس تلفنی

صورت جلسه و اقدام لازم
در موارد ضروری

ولی عام

وقتی مادر مدعی است قیم است ولی قیم نامه ندارد؟

اورژانس

ضروری

غیر ضروری

در مواردی که بیمار بالغ نیست، یا از سلامت عقلی کافی برخوردار نیست، ولی توانایی درک نسبی دارد بهتر است توضیحات علاوه بر ولی، به وی هم داده شود.

رضایت در بیماران روانی:

در بیماران با عقب ماندگی ذهنی شدید اخذ رضایت از ولی یا قیم
وی الزامی است.

در بیمارانی که اجباراً بستری میشوند و رضایت به درمانهای دارویی
یا الکتروشوک نمی دهند اقدام به درمان بعد از کسب نظر متخصص
بلامانع است .

در موارد اورژانس اخذ رضایت الزامی نیست.

ماده 158 قانون مجازات اسلامی

ارتکاب رفتاري که طبق قانون جرم محسوب مي شود در موارد زیر قابل مجازات نیست :

ج - هر نوع عمل جراحي يا طبي مشروع که با رضایت شخص یا اولیاء یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی وی و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات دولتی انجام می شود. در موارد فوری اخذ رضایت ضروری نیست.

ماده 495 قانون مجازات اسلامی

هرگاه پزشك در معالجاتي كه انجام مي دهد موجب تلف يا صدمه بدني گردد، ضامن ديه است مگر آنكه عمل او مطابق مقررات پزشكي و موازين فني باشد يا اين كه قبل از معالجه برائت گرفته باشد و مرتكب تقصيري هم نشود و چنانچه اخذ برائت از مريض به دليل نابالغ يا مجنون بودن او، معتبر نباشد و يا تحصيل برائت از او به دليل بيهوشي و مانند آن ممكن نگردد، برائت از ولي مريض تحصيل مي شود.

رضایت و برائت چه کسانی از نظر قانونی پذیرفته است؟

1- بیمار

2- ولی بیمار- در افراد بیهوش، نابالغ، مجنون

3- سرپرست بیمار- در افراد نابالغ، مجنون، محجور و سفیه

4- نمایندگان قانونی بیمار

ماده 496 قانون مجازات اسلامی

پزشك در معالجاتي كه دستور انجام آن را به مريض يا پرستار و مانند آن صادر مي نمايد، در صورت تلف يا صدمه بدني ضامن است مگر آن كه مطابق ماده (495) عمل كنند.

ماده 496 قانون مجازات اسلامی

تبصره 1: در موارد مزبور، هرگاه مریض یا پرستار بداند که دستور اشتباه است و موجب صدمه و تلف می شود و با وجود این به دستور عمل کند، پزشک ضامن نیست بلکه صدمه و خسارت مستند به خود مریض یا پرستار است.

تبصره 2: در قطع عضو یا جراحات ایجاد شده در معالجات پزشکی طبق ماده (495) این قانون عمل می شود.

ماده 497 قانون مجازات اسلامی

در موارد ضروري که تحصيل برائت ممکن نباشد و پزشك براي نجات مريض، طبق مقررات اقدام به معالجه نمايد، کسي ضامن تلف يا صدمات وارده نيست.

منبع :

کتاب
"قوانین و حقوق حرفه ای جامعه
پزشکی"
انتشارات رسانه تخصصی

